

КЛАСИФИКАЦИЯ НА МЕЖДУНАРОДНИЯ АРБИТРАЖ И РОЛЯТА НА ПОСТОЯННИЯ АРБИТРАЖЕН СЪД В ХАГА

проф. д-р Александър Драгиев
Бургаски свободен университет

CLASSIFICATIONS OF INTERNATIONAL ARBITRATION AND THE ROLE OF THE PERMANENT COURT OF ARBITRATION

Professor Alexander Draguiev, PhD
Burgas Free University

Abstract: *International arbitration is dispute resolution procedure based on an agreement between states parties to an international dispute, which is decided by a third party that can be a sole person (arbitrator) as well as a panel of arbitrators, whose award is final and binding on the disputing parties. The arbitral practice has differentiated two classifications of arbitration: the first one comprises two types of arbitration - optional and compulsory, and the second classification also comprises two types of arbitration - ad hoc and institutional. The best example for institutional arbitration is the Permanent Court of Arbitration (PCA) established by the Hague Conventions for the Pacific Settlement of International Disputes of 1899 and 1907. PCA features its own legal regime on formation of the panel of arbitrators and the arbitral procedure. Currently the PCA is the most important arbitration tribunal.*

Key word: *types of international arbitration, optional and compulsory arbitration, permanent arbitration, arbitration ad hoc, list of arbitrators, Permanent Court of Arbitration*

І. ДЕФИНИЦИЯ НА МЕЖДУНАРОДНИЯ АРБИТРАЖ

Международният арбитраж е едно от най-важните правни средства за мирно решаване на споровете между държавите, което е и изрично посочено като такова в Устава на Организацията на обединените нации (УООН), чл. 33, т. 1. Тази функция на арбитража (както и на другите мирни средства за решаване на международни спорове) придобива особено значение за съвременните международни отношения с оглед на един от основните принципи и на ООН, и на съвременното международно право – принципа на мирно уреждане на международните спорове, регламентиран най-напред в чл. 2, т. 3 от УООН, а по-късно и в Декларацията на ООН от 1970 г. за принципите на международното право: прилагането от държавите на арбитража за решаване на своите спорове е и реализация на този принцип, и гаранция за неговото изпълнение от тях.

Международният арбитраж представлява организираното въз основа на споразумение между държавите страни по един международен спор решаване на този спор от трета, неучастваща в спора страна, която може да бъде както едно лице (арбитър), така и състав от няколко арбитри, и решението на която е окончателно и задължително за спорещите държави.

Уставът на ООН обявява функцията на международния арбитраж на мирно средство за решаване на междудържавните спорове, но не го създава, арбитражът не дължи възникването си на Устава. Той само закрепва нормативно тази функция на арбитража, която вече се е утвърдила в междудържавната практика.

II. ВИДОВЕ МЕЖДУНАРОДЕН АРБИТРАЖ

Може да се направят различни класификации на международния арбитраж в зависимост от използваните за това критерии. Но най-разпространените в международноправната теория класификации са две: първата е подразделянето на арбитража на задължителен и факултативен, а втората е подразделянето му на институционален и арбитраж *ad hoc*. Значението на тези две класификации се дължи на факта, че тези видове арбитраж реално съществуват в международноправната практика.

1. Първа класификация: задължителен и факултативен арбитраж

Критерий за тази класификация е характерът на юрисдикцията на арбитража, а именно дали тази юрисдикция е задължителна, или факултативна.

1.1. Тя е **факултативна**, когато арбитражното споразумение се сключва за конкретен, точно определен, и то вече възникнал спор, т.е. факултативен е арбитражът, когато арбитражното споразумение се сключи след възникването на спора. В този момент страните му не са обвързани от някое точно определено средство за мирно решаване на международните спорове; напротив, те имат възможността да изберат което и да е от тях, но избират точно арбитража. Затова този арбитраж се обозначава като факултативен. Терминът „факултативно“ (от латински) означава възможност за избор. Употребен като наименование на вид арбитраж, целта му е да илюстрира, че при този вид арбитражът е избран напълно свободно от спорещите държави измежду няколко възможности за решаване на спора.

Факултативен арбитраж е предвиден например в чл. 2 на Факултативния протокол към Виенската конвенция за дипломатическите отношения, чл. 2 на Факултативния протокол към Виенската конвенция за консулските отношения, чл. 2 на Факултативния протокол към Конвенцията за специалните мисии, чл. 66, б. а) от Виенската конвенция за правото на договорите, чл. 66, т. 3 от Виенската конвенция за правото на договорите между държави и международни организации или между международни организации, чл. 43 от Виенската конвенция за правоприемството на държавите по отношение на договорите (тази разпоредба предвижда и задължителен арбитраж), чл. 44 от същата конвенция.

1.2. Но има и такива случаи, и те все повече се увеличават в международната практика, когато за провеждането на арбитража е достатъчно волеизявлението само на едната страна по спора. Това вече е задължителният арбитраж. При него юрисдикцията на арбитражния съд се основава на арбитражно споразумение, в което предварително и по принцип, не с оглед на конкретен, а на евентуален бъдещ спор, е предвидено, че ако възникне и когато възникне (защото може никога да не възникне) в бъдеще определен спор той ще се предава за решаване единствено на арбитраж. А това означава, че арбитражът е придобил задължителен характер спрямо страните по спора: когато той възникне, те нямат възможността да избират мирното средство за решаването му – то вече е избрано – арбитражът, и този избор ги обвързва. Ето защо всяка страна по спора може сама, без значение съгласието на другата страна, и даже въпреки несъгласието ѝ, да отнесе спора до арбитраж. Основната отличителна черта на задължителния арбитраж е, че арбитражното споразумение винаги се сключва

преди възникването на спора, като причината е ясна – това споразумение не зависи от възникването на спора, спор може изобщо и да не възникне.

Задължителен арбитраж е предвиден напр. в чл. 66, т. 2, б. ф) на Виенската конвенция за правото на договорите между държави и международни организации или между международни организации, чл. 43 на Виенската конвенция за правоприемството на държавите по отношение на договорите (трябва да се отбележи, че тази разпоредба предвижда и факултативен арбитраж), чл. 286 и чл. 287, т. 1, 3, 5 от Конвенцията по морско право, както и чл. 1 от Приложения VII и VIII към нея, чл. 13, т. 1 от Конвенцията за предотвратяване и наказание на престъпленията против лицата, ползващи се с международна защита, в това число и дипломатическите агенти от 1973 г., чл. 16, т. 1 от Международната конвенция за борба срещу вземането на заложници от 1979 г., чл. 30, т. 1 от Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне и наказание от 1984 г.

Обаче зависимостта на задължителния арбитраж от волята само на едната от страните по спора и игнорирането на волята на другата му страна е само привидна. И тук изборът на арбитража като задължителен е резултат от свободната воля на държавите. Но съществува специфика, която е в начина на даване на съгласието за задължителен арбитраж. Нормата за този арбитраж е част от текста на договора като цяло и когато една държава стане страна по този договор, с това тя приема действието и на тази норма, наред с другите норми на договора. По този начин държавата се съгласява с правната уредба на арбитража, съдържаща се в тази норма, дава съгласието си да се подчини на тази правна уредба. Но този начин на даване на съгласие определя и момента на даването му, и това също е проява на спецификата в начина на изразяване на съгласието на държавите с този тип арбитраж. Тук съгласието се дава не след възникването на конкретния спор (както е при факултативния арбитраж), а предварително, при ратифицирането или обвързването по друг начин с договора, а и по принцип – ако възникнат спорове относно тълкуването и прилагането му. Тогава именно благодарение на това предварително дадено съгласие спорът ще се предаде за решаване единствено от арбитраж, първо, и второ, всяка от страните по такъв спор може с едностранното си волеизявление да наложи на другата страна арбитраж за решаването му. Ето как при този начин на даване на съгласие за арбитраж юрисдикцията на арбитража придобива задължителен характер.

2. Втора класификация: институционален (постоянен) арбитраж и арбитраж *ad hoc* (инцидентен арбитраж)¹

Тази класификация се извършва по критерий дали арбитражите са предварително определени и имат постоянно качеството на такива, или те се назначават за арбитражи по повод на конкретен, точно определен спор, с решаването на който загубват качеството си на арбитражи.

2.1. Единият от видовете арбитраж по тази класификация, **арбитражът *ad hoc***, т.е. инцидентният арбитраж, се нарича така именно защото той се учредява само когато вече е възникнал конкретен, точно определен спор, доколкото е възникнал такъв спор, по повод на този спор и с цел решаването на този спор. Съответно след решаването му този арбитраж прекратява съществуването си. Следователно този арбитраж, респ. качеството на арбитражи на членовете на арбитражния съд, са ограничени от периода от време, през който се извършва арбитражното производство по решаването

¹ За тази класификация вж. и Международно право. М.: Изд. Гардарики, 2008, с. 368.

на спора. Примери на арбитраж *ad hoc* са арбитражът по спора между Франция и Нова Зеландия за инцидента с кораба *Rainbow Warrior* през 1986 г., арбитражът по териториалния спор между Гвинея и Гвинея-Бисау през 1986 г., арбитражът по риболовния спор между Франция и Канада през 1985 г., арбитражът по спора между Гвинея-Бисау и Сенегал за морските им граници през 1989 г.

2.2. Другият вид арбитраж по тази класификация е **институционалният**, т.е. постоянно съществуващият арбитраж. Институционален е арбитражът, който се учредява с международен договор предварително и по принцип, преди възникването на конкретния спор и независимо дали ще възникне изобщо спор. Смисълът на институционалния арбитраж е, веднъж учреден от договора, той да съществува постоянно, за да може да бъде сезиран винаги когато възникнат спорове между страните по договора.

Така институционалният арбитраж нито се създава във връзка с уреждането на конкретен спор, нито се прекратява с постановяването на арбитражното решение по такъв спор. При институционалния арбитраж след решаването на конкретния спор арбитражите не престават да бъдат арбитри, не губят това си качество, което позволява различните спорове да бъдат възлагани на едни и същи лица. Безспорният пример за институционален арбитраж е Постоянният арбитражен съд в Хага, създаден с Хагските конвенции за мирно уреждане на международните спорове от 1899 г. и 1907 г.

Но международната арбитражна практика познава и друга форма на институционален арбитраж. Редица договори, изисквайки арбитражно решаване на споровете относно тълкуването и прилагането им, регламентират и начина на формиране на арбитража. За тази цел в свои приложения тези договори предвиждат съставянето от Генералния секретар на ООН на списък от арбитри, посочени от страните по договора. Съответната държава може да посочи свой гражданин, но може да посочи и чужд гражданин; без значение на националността съответното лице става арбитър от името на тази държава. Броят арбитри от една страна по договора и срокът на мандата им са различни в различните договори. Списъци от арбитри са предвидени напр. във Виенската конвенция за правото на договорите между държави и международни организации или между международни организации, в Приложение VII – „Арбитраж“, и Приложение VIII – „Специален арбитраж“ (там се говори за „списък на експерти“, но всъщност това е точно списък на арбитри, защото според чл. 3 от приложението от него се избират членовете на арбитражния съд за решаване на спор) към Конвенцията по морско право.

Предназначението на този списък е, че въз основа на него се учредява арбитражът, предвиден в съответния договор. Той задължава страните по спора да изберат арбитри измежду лицата, включени в списъка, като регламентира точно реда на формирането на арбитража. При избора на арбитражите от списъка с такива няма значение тяхната националност, но задължително това трябва да са лица от списъка, не може лица извън него. Някои договори, като Виенската конвенция за правото на договорите между държави и международни организации или между международни организации, раздел II от Приложението ѝ, или Приложение VII към Конвенцията по морско право, регламентират дори процесуалните правила за разглеждане и решаване на спора от арбитража.

Изхождайки от това какво представлява списъкът от арбитри, става ясно, че при институционалния арбитраж, независимо от наименованието, не съществува никаква институция, в частност постоянно действащ арбитражен съд, а съществува единствено постоянен списък от лица, които имат качеството на арбитри. Тази е причината задължителният арбитраж да е винаги и институционален, защото само при наличието

на лица, придобили качеството на арбитри още преди спора, е възможно един спор да бъде отнесен до арбитраж само с волеизявлението на едната страна, без съгласието и дори против несъгласието на другата. Без такива постоянни арбитри и механизъм за избирането им в арбитражния съд той ще зависи изцяло от съгласието и на двете страни по спора. Но тогава, ако съгласието на някоя от страните липсва, арбитражното решаване на спора би било невъзможно.

Поради тази зависимост на задължителния арбитраж от институционалния договорите, които предвиждат задължителен арбитраж, по необходимост въвеждат и институционален под формата на списък от арбитри. Тук е мястото да се посочи и отношението на институционалния арбитраж към факултативния такъв. Факултативният арбитраж, за разлика от задължителния, може да бъде, а може и да не бъде институционален. Факултативният арбитраж може да бъде и институционален, защото нищо не пречи страните по един спор, споразумявайки се доброволно да го решат чрез арбитраж, да изберат арбитрите от списъка с арбитри.

III. ПОСТОЯНЕН АРБИТРАЖЕН СЪД В ХАГА

1. История на създаването на Постоянния арбитражен съд

Най-голямо значение за развитието на арбитража имат Първата (1899 г.) и Втората (1907 г.) Хагски мирни конференции. Те се провеждат в гр. Хага, Нидерландия. В първата конференция участват 26 държави, но без тези от Централна и Южна Америка. Единствените участници от Америка са САЩ и Мексико. Тази конференция приема три декларации и две конвенции, регламентиращи законите и обичаите на войната. Заедно с това конференцията приема и една конвенция, която вече е в областта на арбитража – Конвенция за мирно уреждане на международните спорове, с която се създава Постоянен арбитражен съд (ПАС).

През 1907 г. се свиква Втората Хагска мирна конференция, в която участват вече 44 държави. Конференцията приема 12 конвенции и една декларация, отново посветени на законите и обичаите на войната, както и една Конвенция за мирно уреждане на международните спорове, която обаче само доразвива съдържанието се в Конвенцията от 1899 г. правна уредба на ПАС. Главната причина за приемането на втората конвенция е, че тъй като във Втората Хагска конференция участват почти двойно повече държави от първата, то и втората конвенция за арбитраж ще обвърже повече държави с възможността споровете им да бъдат решавани от ПАС и така ще гарантира мирното им решаване. Обстоятелството, че и двете Хагски конвенции за арбитраж съдържат правна уредба на ПАС, която освен това е почти идентична и в двете, позволява една държава, дори да е страна само по едната, която да е конвенция, да назначава свои арбитри в ПАС и да се обръща към него за решаването на споровете си².

Приемането на Хагските конвенции за арбитраж на Хагските мирни конференции поставя един логичен въпрос – защо на форум, посветен на регламентирането на правилата за водене на война, и заедно с приемането на тези правила, се приема и нещо, което е тяхна пълна противоположност – правила за мирно решаване на международните спорове, каквито са конвенциите за арбитраж. Обяснението е в значението, което по това време се отдава на арбитража, и оттук ролята, която му се отрежда

² Пример за това е и България: тя ратифицира I Хагска конвенция за арбитраж още през 1900 г., а II Хагска конвенция – едва през 2000 г.; това не попречи България през интервала между двете ратификации да има свои арбитри в ПАС и той да е отворен за сезиране с евентуални нейни спорове.

от Хагските конференции. Международните договори, които се приемат на конференциите, т. е. правилата за водене на война, нито я забраняват, нито възпрепятстват държавите да водят такава. И тук е и предназначението, и конкретната роля на Хагските конвенции за арбитраж – да бъдат алтернатива на войната като начин за решаване на споровете между държавите. Затова конференциите, свикани с цел да регламентират воденето на война изрично регламентират, и то договорноправно, чрез конвенции, и международния арбитраж. Образно казано, с конвенциите за арбитраж конференциите сякаш предлагат на държавите да се откажат от войната за решаване на споровете си, тъй като разполагат с не по-малко гарантиращ тяхното решаване метод – арбитража, като на конференциите дори е разработен непознат дотогава вид арбитраж – постоянния, или още институционален арбитраж в лицето на Постоянния арбитражен съд. Така, че целта на арбитража и за конференциите, и за държавите, събрани там, е да бъде контрапункт, обратната страна на войната. Кое то обяснява и решението на държавите едновременно с правилата за водене на война, в една и съща конференция, да се регламентира и арбитража, за да се приравни мирния подход за решаване на споровете на безспорния за времето си такъв подход – войната.

2. Цел на създаването на ПАС

Постоянният арбитражен съд (ПАС) е създаден с Хагските конвенции за мирно уреждане на международните спорове от 1899 г. и 1907 г. Започва да функционира от 1900 г., като първият спор, който решава, е през 1902 г. между САЩ и Мексико. В периода от създаването си до 1922 г. ПАС решава 18 дела (като се има предвид, че тук влиза и времето на Първата световна война 1914 - 1918 г., когато, съвсем очаквано за ситуацията на война, държавите не се обръщат нито веднъж към ПАС, съответно той не решава нито едно арбитражно дело), но след това, до 1956 г. – само девет. През тази година ПАС решава последното си арбитражно дело между държави: между Франция и Гърция относно концесия за морски фарове³. Обяснението за намаляващото значение на ПАС след Първата световна война е създаването през 1920 г. на първия исторически съдебен орган в международното право – Постоянния съд за международно правосъдие⁴, а след Втората световна война – на неговия наследник - Международния съд на ООН. С международното правосъдие държавите имат на разположение по-ефикасно средство за решаване на споровете им, и най-важното – докато арбитражът зависи от съгласието с него и на двете страни по спора, то при съдебните дела съдът не зависи от съгласието на ответника, което е гаранция за разглеждането на съответния спор: „...не е случайност, че арбитражът, извършван от ПАС, започва да запада с учредяването и утвърждаването на Постоянния съд за международно правосъдие през 20-те години (на XX в. – б. а.)“⁵.

Целта и същевременно предимствата на ПАС са: (1) създаване на облекчена възможност за сезиране на арбитражен съд; (2) създаване на възможност за бързо сезиране на арбитражен съд; (3) създаване на арбитражен съд, който да е достъпен по всяко време; (4) създаване на постоянно съществуващи и предварително регламентирани и оттук предварително известни процесуални правила за арбитраж и ред за формиране на арбитражен съд.

³ Вж. **Ганев, М.** Международният арбитраж - В: Съвременното международно правораздаване. Т. 1. С.: Институт по международно право; Институт по европейско право, 2011, с. 52, 62 - 63.

⁴ Пак там, с. 52.

⁵ **Shaw, M.** International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 1054.

3. Структура на ПАС

Конвенцията от 1907 г. урежда структурата на ПАС. Тя се състои от три елемента – два органа и националните арбитражни групи. Първият орган е Международно бюро. Това е администрацията на ПАС, административният ѝ апарат и има персонал от служители, начело на който стои генерален секретар⁶. Другият орган е Административен съвет, който е ръководният орган на ПАС. Той се състои от акредитираните в Нидерландия посланици на държавите – страни поне по една от Хагските конвенции за арбитраж и поддържащи дипломатически отношения с Нидерландия, и нидерландският министър на външните работи, който е негов председател. Задачата на Административния съвет е да контролира работата на Международното бюро и да разглежда всички въпроси от дейността на ПАС⁷.

Последният елемент от структурата на ПАС са националните групи от арбитри. Всяка държава – страна по поне една от Хагските конвенции, назначава за арбитри в ПАС до четири души, които могат да бъдат, но могат и да не бъдат нейни граждани и които образуват националната ѝ арбитражна група. Арбитрите се назначават за срок от 6 години с право на преизбиране. Тези национални арбитражни групи имат две функции: (1) при сезиране на ПАС с някакъв спор Международното бюро въз основа на националните арбитражни групи съставя списък от арбитри, от който страните по спора избират членовете на арбитражния съд, който да го реши; и (2) при избор на съдии в Международния съд на ООН националните арбитражни групи в ПАС издигат кандидатурите за такива.

Седалището на ПАС е в гр. Хага, Нидерландия.

4. Формиране на арбитражния съд

При формиране на арбитражен съд за решаване на отнесен до ПАС междудържавен спор всяка от страните по спора назначава по двама арбитри, избрани от общия списък на арбитрите от всички национални арбитражни групи в ПАС. От тези двама арбитри само единият може да бъде от нейната арбитражна група, а вторият трябва да е от арбитражната група на неучастваща в спора държава; арбитрите могат да бъдат само от списъка от арбитри в ПАС, лица извън ПАС не могат да бъдат избирани за арбитри. Арбитрите на двете страни, общо четирима на брой, избират пети арбитър, който трябва да е от групата на неучастваща в спора държава, и той става суперарбитър (т.е. председател на арбитражния съд). Ако четиримата арбитри не могат да се споразумеят за суперарбитъра, постъпва се по следния начин: (1) страните по спора посочват по общо съгласие трета държава, която избира суперарбитъра; или (2) ако страните по спора не могат да постигнат такова общо съгласие, всяка от тях посочва по една държава и тези две държави по общо съгласие избират суперарбитъра. Наличието на вече определени арбитри в националните арбитражни групи и ясно формулирани правила за образуване на арбитражния съд безспорно улеснява спорещите държави при учредяването на този съд и създава стимул за обръщането им към ПАС и с това за решаването на спора им по мирен начин. Защото точно избора на арбитрите тези държави може да не успеят да се споразумеят и това да попречи на арбитража.

Процесуалните правила, по които ще се разглежда конкретното арбитражно дело в ПАС се разработват от спорещите страни в арбитражното споразумение, с което ре-

⁶ Вж. Международное право..., с. 368.

⁷ Пак там; също Ганев, М. Цит. съч., с 54.

шават да отнесат спора си до ПАС. Но в самите Хагски конвенции също има регламентирана арбитражна процедура. Тя обаче има само субсидиарен характер – ако страните не изготвят собствена такава, арбитражите ще решат конкретния спор, прилагайки процесуалните правила от Хагските конвенции. Очевидна е ползата от наличието на готова арбитражна процедура на разположение на арбитражите – това е в състояние да мотивира спорещите държави да се обърнат към арбитраж в лицето на ПАС, защото чрез тази процедура там е решен един от най-важните въпроси, за който иначе тези държави сами трябва да се разберат с арбитражното си споразумение.

Арбитражното споразумение и избраните арбитражи се съобщават на Международното бюро. ПАС може да разглежда както спорове, подлежащи на задължителен, така и спорове, подлежащи на факултативен арбитраж. Всичко зависи от арбитражното споразумение, с което се сезира ПАС. Следователно за сезирането на ПАС не е достатъчно страните по спора да са страни по Хагските конвенции или поне по някоя от тях, а е необходимо между тях да има сключено отделно и арбитражно споразумение, визиращо ПАС като средство за решаване на конкретния спор.

5. Правно действие на решението на ПАС

Решението на ПАС по съответното арбитражно дело е задължително и окончателно, като то обвързва само страните по арбитражното дело (чл. 84 от Хагската конвенция за уреждане на международните спорове от 1907 г.). Решението се взема с обикновено мнозинство от гласовете на арбитражите от решаващия арбитражен състав (чл. 78), като то трябва да бъде мотивирано (чл. 79).

6. Други функции на ПАС

ПАС има и още три функции освен разглеждането на спорове между държави.

6.1. Първата е, че той може да разгледа спор между страни, от които само едната е държава. За тази цел през 1993 г. са приети специални процедурни правила за арбитражно решаване на спорове между две страни, само едната от които е държава.

През 1996 г. към тях се добавят и още две групи процедурни правила – процедурни правила относно арбитражното решаване на спорове между държави и международни организации и процедурни правила относно арбитражното решаване на спорове между международни организации и частни лица. Очевидно е, че тази функция е отклонение от функцията, с оглед на която е създаден ПАС – решаване на спорове между държави.

6.2. През 1937 г. със свое решение Административният съвет на ПАС упълномощава Международното бюро да предоставя своите помещения и персонал за подпомагане на дейността на помирителни комисии, когато това бъде поискано от тях. А през 1996 г. за тази цел са приети специални процедурни правила на ПАС за решаване на спорове чрез помирение. Но тази функция на ПАС се отнася до помирието като способ за мирно решаване на международни спорове, докато ПАС е създаден с оглед на съвсем друг такъв способ – арбитража между държави.

6.3. Третата функция е, че по искане на страните по спора генералният секретар и персоналят на Международното бюро на ПАС могат да поемат ролята на секретариат, т.е. административен персонал на арбитражен съд, създаден от страните. Но при тази функция спорът не се решава от ПАС, страните му са потърсили ПАС не за решаването му, а само за подпомагане на създадения от тях арбитражен съд. Тази функция също няма нищо общо с функцията, с оглед на която е създаден ПАС – арбитражно решаване на споровете между държавите.

7. Характеристика на ПАС

Макар и да се нарича постоянен арбитражен съд, ПАС не е нито постоянен, нито съд⁸: наименованието „Постоянен съд е погрешно“⁹, това название „въвежда в заблуждение, доколкото всъщност няма никакъв съд“¹⁰. Съдът преди всичко е институция, той е постоянно съществуващ и постоянно действащ правораздавателен орган, а при арбитража институция няма, постоянно действащ арбитраж няма, и ПАС не е такъв. „Подобно на арбитража, правосъдието е метод за решаване със задължителна сила на спорове, но чрез учредена и постоянна институция“¹¹. За разлика от арбитражите, които се избират от страните по арбитражното дело, съдиите в един съд са едни и същи по всички дела, отнесени до него и затова са независими от страните по съдебните дела. Арбитражите нямат постоянно качество на такива, напротив, обикновено за различните арбитражни дела арбитражите са различни¹². „Той (ПАС - б. а.) всъщност не е съд, доколкото не съдържа постоянен състав от съдии.“¹³ Също така, докато един съд правораздава по всичките си дела по една и съща процедура, то при арбитража постоянна арбитражната процедура няма; за всяко арбитражно дело се изготвя отделна и затова различна, процедура, и то от страните по конкретното дело¹⁴.

Наистина, в ПАС има два постоянни органа: Международното бюро и Административния съвет¹⁵. За Бюрото това е необходимо, защото то е администрацията на ПАС, която е постоянно работеща, за да обезпечи изпълнението на различните функции на арбитража. Що се отнася до Административния съвет (АС), той е постоянно съществуващ орган, но едва ли може да се признае за постоянно действащ. Този съвет се състои от посланиците в Нидерландия на всички държави, подписали Хагските конвенции за арбитраж, и които поддържат дипломатически отношения с Нидерландия. Следователно тези посланици членуват в АС не в лично качество, а като представители на своите държави. Ясно е, че основната функция на членовете на АС, а отгук и основният им ангажимент, не е работата им там, а работата им като посланици на своите държави. А когато една държава назначи нов посланик, той, без значение собственото му желание и интерес към АС, само по силата на служебното си положение влиза и в състава на Съвета. Освен това, с оглед броя на държавите, и страни по Хагските конвенции, и имащи дипломатически отношения с Нидерландия, очевидно е, че съставът на АС е прекалено голям, за да може да работи оперативно и ефикасно.

Ето защо всъщност ПАС – това са националните групи от арбитражи, т.е. списъкът от всички арбитражи¹⁶, номинирани от държавите. И следващото заключение е, че ПАС

⁸ За същото заключение в литературата вж. напр. **Terris, D., C. Romano, L. Swigart.** *The International Judge.* Oxford: Oxford University Press, 2007, p. 3, **Shaw, M.** *Op. cit.*, p. 1049.

⁹ Вж. **Clapham, A.** *Brierly's Law of Nations.* Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 414.

¹⁰ Вж. *Международное право...*, с. 368.

¹¹ **Shaw, M.** *Op. cit.*, p. 1056.

¹² Това правно качество на арбитражите, което е общовалидно за целия арбитраж, не трябва да се смесва с една от класификациите на арбитража, където той условно е дефиниран като „постоянен“, тъй като тук институция няма, и също условно за арбитражите при този вид арбитраж се приема, че имат постоянно това качество.

¹³ **Shaw, M.** *Op. cit.*, p. 1049.

¹⁴ **Shaw, M.** (*Ibid.* p. 1055), в обосноваването на становището си, че ПАС, макар и наречен „съд“, не е такъв, изброява спецификите на арбитража, отличаващи го от правосъдието.

¹⁵ Пак там, с. 1049, *Международное право...*, с. 368.

¹⁶ Вж. **Clapham, A.** *Brierly's Law of Nations*, p. 414, *Международное право...*, с. 368.

не е институция – арбитражен орган (каквито не съществуват), а само постоянно съществуващ механизъм за арбитражно решаване на спорове между държави¹⁷.

Съпоставката на ПАС като форма на институционалния арбитраж с другата форма на такъв арбитраж – списъците от арбитри в международните договори, показва, че точно ПАС е послужил като модел за тези списъци – те се формират също като националните групи от арбитри в ПАС, арбитражният съд по всяко конкретно дело се формира също чрез избор на арбитри измежду лицата от тези списъци, начинът на избирането им е същият като при ПАС и т.н. Очевидно е, че причината ПАС да се използва като модел за създаването на друг тип институционален арбитраж е да се постигне това, което е достигнато при ПАС – създаването на възможност винаги да се сформира арбитражен съд, когато даден спор се предава на арбитраж, т.е. създаването чрез институционалния арбитраж на постоянно съществуващ механизъм за арбитражно решаване на спорове.

¹⁷ Вж. Shaw, M. Op. cit., p. 1049.